

УДК 821.161.2-311.6
В46

Вільде Ірина

В46 Сестри Річинські: роман: у 3 т. / Ірина Вільде; передм. Віри Агеевої. — Київ : Віхола, 2024. — Т. 3, кн. 2, ч. 2. — 512 с. — (Серія «Худліт. Проза»).

ISBN 978-617-8257-65-1 (заг.)

ISBN 978-617-8178-02-4 (т. 3)

Перед нами — завершальна частина сімейної саги «Сестри Річинські». У центрі сюжету — п'ять сестер, які після смерті батька-священника опиняються сам на сам з реальним життям, поза звичним побутом, на такому хиткому містку між минулим і непевним майбутнім, де в усьому доводиться робити складний вибір.

У другій частині книги другої сестрам не вдається уникнути ідеологічних і політичних перипетій, на тлі яких розгортається буремне історичне полотно; а проте кожна з них проявить надзвичайну силу духу й протистоятиме на позір безвихідним обставинам і знайде власний шлях у майбутнє.

УДК 821.161.2-311.6

Текст роману звірено за виданням:

Вільде Ірина. Сестри Річинські. — Київ: Дніпро, 1968. — Т. 3.

Завершальні розділи звірено за виданням:

Вільде Ірина. Сестри Річинські. — Київ: Дніпро, 1977. — Кн. II.

Усі права застережено. Будь-яку частину цього видання в будь-якій формі та будь-яким способом без письмової згоди видавництва і правовласників відтворювати заборонено.

© Віра Агеева, передмова, 2024
© Володимир Гавриш, обкладинка, 2024
© ТОВ «Віхола», виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2024

ISBN 978-617-8257-65-1 (заг.)
ISBN 978-617-8178-02-4 (т. 3)

Отець Ілакович мав звичку після сніданку гуляти з годину по виштурованих стежках саду, особливо у весняну пору. Для цього спеціально велів вимостити стежки, щоб можна прогулюватися у дощові ранки, коли повітря після нічних громовиць пахне озоном, а на листках дерев ще звисають краплини дощу.

Була це пора роздумів. Спокійна розмова з самим собою. Час відповідей на питання, що мучили з ночі. Година вирішень важливих службових і родинних справ.

Відколи пам'ятає себе дорослим, завжди остаточні рішення приймав зранку. Сьогодні теж став перед питанням, якого не зміг звечора вирішити, і чи й впорається з ним тепер.

Вчорашня розмова з церковним старшим братом і його помічником зігнала йому сон з повік. Заснув аж над ранок. Після безсонної ночі, наче після кавалерської випивки у молодості.

Не почувався на силах зайнятися відразу справою, яка не давала йому спокою. Заставив себе, як заставляють хворого, випити чашку бульйону, вдихнути кілька разів вранішнього чистого повітря та помилуватися краєвидом, що простилався від порога ген аж до синіх обрисів Карпат.

Узбіччям горба вилася серпантиною алея аж до самого потічка, обсаджена обабіч кущами дорідної щепленої порічки, яка щорічно

поповнювала пивниці Ілаковичів кількома сотнями літрів добротного домашнього вина.

Все узгір'я було амфітеатром засаджене яблунями. Понащеплював їх друг отця Сидора, аматор-садівник, теж священник.

Отець Ілакович не пам'ятав уже всіх назв. Багато дерев з часом для зручності отримали свійські, простіші назви, як-от: «яблука до Другої Богородиці», чи груші «до святого Іллі», а чи «по святім Іллі», але деякі їхні старі названня отець Сидір просто не хотів забувати.

Ось невеличка, саме проти ганку, приземиста яблуня родить «біловинки» — білі, дуже сочисті яблука. Через надмірну соковитість не надаються вони на сушню, ні на мармелад-пасту, зате для виробу вина — незаступні.

Великі, кислі, легкі до розварювання «боцмани» саме через ці свої прикмети були закріплені за кухнею. Струнка, схожа здалека на грушу яблуня на першому закруті серпантини родить солодкі, алебастрово-білі яблука, які, дозрівши, деренчать всередині зернятками. Звідцилі і назва — «дренчівки». «Цеглівки» — терпкі на смак — милували око своєю мальовничістю. Один бік яблука був салатого кольору, а другий цегляно-червоний. Отець Ілакович мав сентимент до цієї яблунки ще й за її врівноважений характер. Родила щорічно хоч і не дуже рясно, зате певно. Чого не можна було сказати про «циганки», «мазурки», «кармазинки» чи «медінки», які фактично родили через рік. Швейцарський спосіб обривати надто рясний цвіт до зав'язі і в той спосіб регулювати урожаєм вважав він протиприродним. Асоціювалося це в його уяві з модерними течіями свідомого материнства, проти якого суворо виступає церква.

А ось наприкінці третього ярусу «ячмінка», якої плоди справді дозрівають в одній порі з ячменем.

Стояв на останній приступці веранди, подавшись усім корпусом допереду, начеб ішов. І раптом зупинився, аби полюбуватися, як улискуються до сонця ще не дозрілі, ще не налиті повністю, ще майже однакового зеленкувато-жовтого кольору плоди поміж мохнато-срібного листя яблуньок.

«Те, що дерева озеленюються щовесни, ще не означає, буцім вони не старіють», — спробував знічев'я пофілософствувати.

Декоративні, думав далі про дерева, о кожній порі року. За винятком короткої несприятливої часини восени поміж снігом і головіттям та паралельної пори напровесні перед напучнявінням бруньок.

«Влітку милують наше око квіттям і зеленню, а взимі чіткістю рисунка. Живопис і графіка».

Коли до війни обняв парафію у Вільхівцях, то стара резиденція містилася у протилежному кінці, коло самого підніжжя горба. Його це був помисл побудувати нові парафіяльні будинки на самому чубку гори, а заїзд на плебанію прокласти через громадську толоку, використавши узбіччя під сад.

Була це смілива затія в розумінні витрати робочої сили і фінансів, тим паче, що село, надшарпане воєнними діями, само ледве клигало. Все ж таки спокійною, в тактовному тоні витриманою намовою вдалося йому переконати церковних братів, а через них і громаду в доцільності свого плану.

Берег потоку густо обсаджений підстриженим буком на кшталт живоплоту, а смуга за ним — молоденькими анемічними щепами. Отець Ілакович недолюбливав цього місця. Глибоко в душі чекав, коли надійде така повінь, як у двадцять восьмим році, та змете все разом з корінням.

Були то невістчині плантації, які толерував з неприхильною нейтральністю. Не переносив синові саме за ті прикмети, яких бракувало його синові: заповзятливість, невичерпна енергія, цілеспрямованість, імперативний тон і нігілістичне ставлення до будь-яких громадських проявів.

Окрім того, мав підозру, що вона зневажає не одного свого чоловіка, але й тих, що привели на світ такого тюхтія (в її очах!).

Колись випадково зачув, як безапеляційно видавала вона наказа наймитові у господарській справі, яка ще донедавна була єдиною в його компетенції. Дізнав тоді прикрого враження, що запопадлива невістка вже за життя будує йому гробівець. Це неприємне відчуття поверталось до нього знову й знову. Коли Славко став юначити, батько, дивлячись на його тоді ще досить сильну будову тіла, забавлявся думками, ніби розкладанням пасьянсів, яку невістку судить йому доля. Не мав дочки і тому був заздалегідь прихильно настроєний

до чужої дитини, що увійде в його дім. Вважав, що ласкою, тактом, на якому ніколи не збувало Ілаковичам, заскарбить собі серце синові. Та і в найгіршому варіанті допущень не уявляв собі, щоб його синова могла бути таким стороннім тілом у їхній родині. Ех, воліє не думати про це!

А як улискується баня на церкві, справді начеб із срібла викута! Нова церква у Вільхівцях — теж діло його ума. Застав тут церкву дерев'яну, похилу, спорохнявілу й згрибнілу. Завжди, було, нагадував паламареві, щоб не жалів ладану до кадильниці, аби вбити той труп'ячий задух. Скінчивши з парафіяльними будинками, не подумав про передишку для парафіян і взявся за будову нової церкви.

Згодом сам визнав це за свою тактичну помилку. Треба було починати будування не від парафіяльних будинків, а, власне, від божого храму. Був приготований на опір з боку своїх парафіян, особливо тих, що поверталися з російського полону, але, на щастя, його побоювання виявилися даремними.

Двоє з-поміж «полонених», що пробували підбунтовувати село проти «попа», мали замало авторитету в громаді. Були це не газди на своїм, а халупники-приблуди, чи, як говорили на Нашівщині, «прибеги».

Отець Ілакович мав свій підхід до простолюття. Невмісне це порівняння в устах слуги божого, але був переконаний, що з простими людьми треба поводитися, як з породистими, призначеними для дресури собаками: рішуче вимагати, але без лайки і застрашування, а вже, боронь Боже, без бійки.

Отець Сидір ніколи, навіть у хвилини найбільшої іритації, не дозволяв собі відізватися грубо до мужика, бо держався принципу, що, принижуючи хлопа, уймаємо тим і власного авторитету.

Найбільше, що дозволяв собі по відношенні до парафіян, — це батьківський докір: «А, ти такий? Ніколи був би не сподівався цього по тобі».

Не мав звичаю звертатися на «ти» до старших людей, хоч і не заходив з ними у панібратство. Не бував, як інші священники, наприклад, отець Михайло Річинський, у селян на хрестинах, весіллях чи поминках, вимовляючись хворим шлунком. Та й уважав за

непристойність для душпастиря перед очима в пастви пакувати страву у роззявлений рот. На думку отця Ілаковича, таку фізіологічну потребу, як їжа, можна полагоджувати тільки серед рівних собі. Звідціль, мабуть, і старовинний патриційський звичай уважати запросини до трапези за доказ вирізнення.

Ніколи не приймав селян у кухні, як дозволяли собі на цю вільність чимало його колег, але й не запрошував, навіть найшанованіших, до покоїв, чим теж останнім часом став грішити дехто з священників.

Для полагодження службових справ мав отець Сидір офіційне місце, так звану канцелярію, манюсінський покійчик, де містилися метрикальні книги і вільний столик для треб.

Старався, по зможі, не встрявати у їхні міжусобиці. По якій стороні не станув би, то завжди противна буде мати до нього уразу.

Коли у зв'язку з революцією в Росії, а головне — з походом Будьонного на Галичину, почалися заворушення по селах, то отець Сидір Ілакович один з перших додумався примінити до політики фізичне правило: кожній дії відповідає протидія.

У відповідь на діяльність большевицьких агентів отець Ілакович став ревним пропагатором католицьких видань. Перебіг дорогу, як любив чванитися, на пів хвилини раніше всяким лівим видавництвом. Защепив своїх парафіян антибольшевицькою вакциною і — мав у селі спокій.

Але спокій матимеш тільки тоді, як уміло його підтримуватимеш. Отець Ілакович не шкодував для цього ні зусиль, ні вміння.

Вважав нижче своєї гідності заходити в дискусії з усякими комунізуочими. Всі їхні аргументи відкидав апріорі одним залізним контраргументом: католицька церква, незважаючи на жорстокі переслідування, протривала віки, а всі оті новітні гасла народжуються, спалахують і гинуть, наче бенгальські вогні.

Безперечно, в його добрих взаємовідносинах з селом важив і той фактор, що отець Ілакович був поміркований у потребах. Фінансові питання з парафіянами вирішував сам безпосередньо, не втягуючи в них дружини, як дехто з його сусідів, і — головне — по-джентльменськи.

Не скиглив перед мужиком, як, наприклад, кузен Михайло: «Що твоя ласка, братчику», — але й не визначував тарифи, як отець Свійко. Прагнув перш за все промовити хлопів до амбіції: «Дай за похорон стільки, скільки варта твоя покійна мама (чи тато)», — а молодому при протоколі казав: «За шлюб даси стільки, на скільки ти оцінюєш свою наречену».

Роками маневрував отак, і було все гаразд. Так, мав спокій до вчорашнього дня.

Вчора — нерадо, але немає іншого виходу, повертається думками до вчорашньої прикροї пригоди — покликав до себе старшого брата і свого поплічника Петрика, щоб довести до його відома, що після жнив треба переставити пекарську піч, а заодно і відремонтувати спіжарню. Пекарська піч не така ще стара, але клали її якимсь новітнім способом — плитки каміння всуміш з цеглою, — і вона нагло розсипалася, мов піскова гора.

Петрик (не міг його отець Ілакович намовити, аби обтинав коротко волосся) вислухав претензії свого пароха, подумав, пригладив і без того липке, довге, по плечі, волосся, обтер сухі губи і, нарешті, сказав:

— Воно-то треба... лише я на те щось дуже сумний, прошу отця.

Ілакович подумав, що він має на думці розгардіяш, який унесе з собою задуманий ремонт, знаючи, як їмосць перестерігають порядків.

— Я попрошу їмосць, щоб на той час виїхали трохи до Нашого до родини.

— Та то може бути. Треба часом і родину провідати, ая. Але я не до цього.

— А до чого, Петрику?

— Та-бо, прошу отця, не знаю, як сказати.

Ілакович зацікавився базіканням поплічника, якому дотепер не придавав жодного значення:

— Ви знаєте щось, чого не знаєте, як мені сказати? Це мене глибоко засмучує, Петрику.

Слова докору подіяли. Темна краска на поморщенім лиці Петрика розлилася аж поза вуха.

— Тяжко мені говорити це єгомосцеві, — нагнувся, щоб поцілувати руку парохові, але отець Ілакович сховав її в кишеню реверенди.

— Не треба. Слухаю вас, Петрику. Цікавий я знати, що ви маєте своєму душпастиреві таке сказати, що не може вам крізь горло пролізти.

— Ой не може, прошу єгомосця...

— Але-бо й я, — знетерпеливився отець Сидір, — теж не можу того силою вам з горла виривати. Не можете, то не говоріть. Ми з вами не на суді.

Рішучий тон зробив своє.

Петрик зігнувся, заглянув по-собачому в обличчя своєму парохові і простогнав:

— Не гнівайтесь на мене, єгомосценьку, і людям не майте за зле, але громада не береться ремонтувати резиденції.

— Цікаво, — отець Ілакович подумав, що в гру входить якийсь забобон, — що там знову нового?

— Вони кажуть, — я переказую те, що вони кажуть, — що то ніби гріхом лляти воду у криницю.

— Хто це вони, Петрику? — спитав, не зовсім розуміючи, про що йдеться їм.

— Громада, прошу єгомосця.

— Як то розуміти? Ми з вами теж громада, але ж ми з вами так не думаємо.

— Всі так кажуть.

— Всі зразу... цілим селом? Ей, Петрику, щось воно не так. Якби так уся громада зразу заговорила в один голос, то знявся б такий рейвах, що аж на резиденцію було чути, а я це чую вперше від вас. Я вас щось не зрозумів... Виходить, що громада не хоче ремонтувати парафіяльні будинки, так?

— Та ніби так.

— Добре, а тепер скажіть мені, Петрику, але по щирості, без крутійства, хто... хто такий мудрий, що виступив проти прадідівських звичаїв?

* Комору (діал.).